

М. Є. Бондарчук,
старший викладач, Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5895-4868

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.2.76

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

М. Bondarchuk,
applicant, Odessa national Polytechnic University, Odessa, Ukraine

STRATEGIC GOALS OF FOOD MARKET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF FOOD SECURITY

Статтю присвячено дослідженню стратегічних цілей розвитку ринку харчових продуктів в умовах забезпечення продовольчої безпеки. Визначено фактори, що сприяють погіршенню продовольчої безпеки в Україні, а саме дефіциту споживання харчових продуктів і неповноцінного харчування. До основних груп факторів належать управлінські, економічні та виробничі, демографічні та соціальні, клімат і навколишнє середовище. Ліквідація структурних причин недоїдання і неповноцінного харчування вимагає створення умов для забезпечення обліку в усіх відповідних національних і міжнародних політичних заходах права на харчування, узгодженості політики, стратегій і програм, у рамках яких першочергову увагу приділяють задоволенню як довгострокових потреб, так і запитів про надання надзвичайної допомоги в області продовольчої безпеки і харчування. В роботі визначено стратегічні напрями розвитку ринку харчових продуктів.

The article is devoted to solving the actual problem of research on the development of the food market in terms of food security. Ensuring the country's food security is of paramount state importance, which is one of the main functions of the state. Food security is a multifaceted concept that is variously defined and interpreted. On the one hand, food security requires adequate supplies at the global and national levels; on the other, it is about adequate nutrition and well-being. Economic, physical availability and quality of food products determine the level of food security of the state and are indicators of its social stability. The food industry is a priority and important industry of any state, which should meet the needs of the domestic market.

Food markets play an important role in providing households with food and other goods, as well as sources of livelihood and income. The inclusion of markets in food security analysis is important, given their diverse and critical role in food security. Without a clear understanding of current and projected market conditions, food security analysis will be incomplete and insufficient. Markets help to track the effects of shocks and more accurately identify needs and appropriate responses.

The availability of markets is important for improving productivity and food availability. Markets and trade contribute to food security by increasing access to food. The food market — both in Ukraine and in the world — is undergoing serious transformations today. At the global level, they were caused by the emergence of new markets, growing resource scarcity, the introduction of new information technologies, increased requirements for food safety and changing demand for food. The domestic food industry has faced a number of additional challenges. On the one hand, a significant number of consumers have switched to a more economical model of consumption. On the other hand, the agro — industrial complex got a chance to develop in the domestic market due to the state policy on import substitution. In addition, the companies began to successfully develop the export direction. Now increasing confidence in domestic food products is becoming a priority task, the solution of which opens up huge opportunities for the development of the industry both in Ukraine and globally. Among these opportunities, it is worth highlighting the increase in the competitiveness of domestic products,

increasing exports and expanding the geography of supplies, as well as increasing investment attractiveness. However, this task requires joint efforts and close contact between the state, business and society.

*Ключові слова: ринок, харчові продукти, продовольча безпека, цілі, стратегічні напрями.
Key words: market, food, food security, goals, strategic directions.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Забезпечення продовольчої безпеки країни має першочергове державне значення. Держави-члени Всесвітньої організації охорони здоров'я визнали забезпечення продовольчої безпеки однією з основних функцій держави. Це обумовлено тим, що хвороби харчового походження суттєво впливають на здоров'я населення будь-якої країни. Економічна, фізична доступність та якість харчових продуктів визначають рівень продовольчої безпеки держави та є показниками її соціальної стабільності. Харчова промисловість є пріоритетною та важливою галуззю кожної держави, що має забезпечувати потреби внутрішнього ринку [1].

Ринок продуктів харчування — і в Україні, і в світі — переживає сьогодні серйозні трансформації. На глобальному рівні їх причинами стали поява нових ринків збуту, зростаючий дефіцит ресурсів, впровадження нових інформаційних технологій, посилення вимог до безпеки продуктів і зміна попиту на продовольство. Вітчизняна харчова промисловість зіткнулася з низкою додаткових викликів. З одного боку, значна кількість споживачів перейшли на більш економну модель споживання. З іншого — АПК отримав шанс для розвитку на внутрішньому ринку завдяки державному курсу на імпортозаміщення. Крім цього, компанії почали успішно освоювати експортний напрям.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження питань забезпечення продовольчої безпеки внесли як вітчизняні, так і зарубіжні вчені науковці М. Бабієнко, Є. Бузовський, О. Варченко, Н. Волченко, П. Гайдуцький, О. Гойчук, Р. Кузьо П. Лайко, В. Липчук, І. Кушнір, П. Саблук, Г. Сиротюк, Б. Пасхавер, Р. Тринько, П. Руснак, Н. Шевченко та інші. Однак дослідження цієї проблеми не можна вважати вичерпними, значна кількість її аспектів ще недостатньо висвітлено і потребує постійного моніторингу та аналізу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення стратегічних цілей розвитку ринку харчових продуктів у контексті забезпечення продовольчої безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Продовольча безпека — це багатогранне поняття, яке по-різному визначається та інтерпретується. З одного боку, продовольча безпека передбачає наявність адекватних поставок на глобальному і національному рівнях; з іншого боку, мова йде про достатнє харчування і благополуччя.

Ринки харчових продуктів відіграють важливу роль у забезпеченні домашніх господарств продовольством та іншими товарами, а також джерелами засобів до існування і доходів. Включення ринків в аналіз продовольчої безпеки має важливе значення з урахуванням їх різноманітної і критичної ролі в забезпеченні продовольчої безпеки. Без чіткого розуміння поточних та прогнозованих ринкових умов аналіз продовольчої безпеки буде неповним та недостатнім. Функціонування ринків допомагає встановити ефективність продовольчої політики та визначити нагальні напрями і відповідні заходи у їх регулюванні [2].

Для визначення і пріоритизації дій, спрямованих на розвиток ринку харчових продуктів в умовах забезпечення продовольчої безпеки та загального права на достатнє харчування, важливим є розуміння структурних і основоположних причин відсутності продовольчої безпеки та неповноцінності харчування в Україні. Орієнтований перелік факторів, що сприяють існуванню дефіциту споживання харчових продуктів і неповноцінного харчування наведено у таблиці 1 [3, с. 9—10]

Більшість перелічених причин з різною інтенсивністю проявляються і в Україні. Економічна та харчова нерівність населення продовжує залишатися дуже сильною. Старіння та урбанізація — це світові мегатренди, що викликають необхідність прискорювати темпи розробки нових видів продукції та моделей для харчової промисловості. Незважаючи на цю зростаючу потребу, виробництво продуктів харчування повинно бути довговічнішим і повинно бути здатним економити природні ресурси краще, ніж раніше. Поінформованість споживачів про вплив харчового ланцюга на навколишнє середовище зростає, а інтерес споживачів до власного благополуччя та прозорості харчового ланцюга збільшується [4].

Відповідальне і сумлінне управління в області продовольчої безпеки і харчування на всіх рівнях — глобальному, регіональному і особливо національному — є однією з першочергових передумов для досягнення успіху в боротьбі з недоїданням і неповноцінним харчуванням. Відповідальне і сумлінне управління вимагає від урядів віддавати пріоритет стратегіям, політичним заходам, програмам і фінансуванню в сфері боротьби з недоїданням, неповноцінним харчуванням, а від міжнародного співтовариства — координації та мобілізації значущої підтримки через надання на національному, двосторонньому або багатосторонньому рівнях як гуманітарної допомоги, так і допомоги з метою розвитку з урахуванням пріоритетів країн [5].

Постійний дефіцит споживання харчових продуктів, економічна криза і волатильність цін на продовольство, показали крихкість механізмів в області продовольчої безпеки і харчування, економічна криза і волатильність

Таблиця 1. Структурні причини відсутності продовольчої безпеки

Управлінські	- Невідповідність структур управління завданню забезпечення стабільності, прозорості, підзвітності, правопорядку і недискримінації; - воєнні дії, конфлікти та відсутність безпеки; - недостатня послідовність політики та визначення пріоритетів серед політичних концепцій, планів, програм і фінансування в області боротьби з голодом, неповноцінним харчуванням; - неадекватність державних послуг в сільських районах
Економічні та виробничі	- Бідність та обмежений доступ до продовольства; - відсутність відкритих, недискримінаційних, транспарентних багатосторонніх торговельних систем; - недостатній обсяг міжнародних і внутрішніх інвестицій в сільськогосподарський сектор і сільську інфраструктуру; - неналежний потребам виробників доступ до відповідних технологій, виробничих ресурсів тощо; - недостатня увага до питань тваринництва в рамках сільськогосподарських систем; - низький рівень розвитку інфраструктури перешкоджає скороченню втрат і доступу до ринків; - високі рівні продовольчих відходів; - відсутність комплексної технічної допомоги виробникам продовольства
Демографічні та соціальні	- Недостатня увага до ролі та внеску жінок і характерних для них факторів уразливості від неповноцінного харчування і численних форм правової та культурної дискримінації, яким вони піддаються, до чого відносяться особлива продовольча вразливість жінок і дітей, що часто не розглядається належним чином; - демографічні зміни: урбанізація, міграція сільського населення до міст; - неефективна система соціального захисту, в тому числі соціальних гарантій; - маргіналізація і дискримінація вразливих груп, соціальне і культурне відчуження більшості осіб, що страждають від відсутності продовольчої безпеки і неповноцінного харчування; - соціальний характер чинників, що визначають неможливість отримання повноцінного харчування (доступ до питної води, санітарні умови, відсутність якісної охорони здоров'я в цілому); - профілактика і лікування захворювань, пов'язаних зі споживанням продуктів харчування і відсутністю безпеки в сфері харчування; - низький рівень підтримки, спрямованої на збереження оптимальної практики забезпечення харчуванням грудних і малолітніх дітей
Клімат і навколишнє середовище	- Низький рівень захищеності від стихійних лих та ліквідації їх наслідків; - деградація екосистем і виснаження природних ресурсів; - вплив зміни клімату на сільське господарство (деградація ґрунтів, зростання невизначеності щодо врожайності, повені, засухи); - неналежна увага до питань управління та збереження рибними і лісовими ресурсами

Джерело: побудовано за [3].

цін на продовольство, показали крихкість механізмів в області продовольчої безпеки і харчування. Ступінь координації дій різних суб'єктів національного, регіонального та глобального рівнів не є ефективною [5].

Ліквідація структурних причин недоїдання і неповноцінного харчування вимагає створення умов для забезпечення обліку в усіх відповідних національних і міжнародних політичних заходах права на харчування, узгодженості політики, стратегій і програм, у рамках яких першочергова увага приділяється задоволенню як довгострокових потреб, так і запитам про надання надзвичайної допомоги в області продовольчої безпеки і харчування. Для успішного вирішення таких завдань необхідні міжсекторальна урядова підтримка, політична воля і скоординовані дії, націлені на довгострокову перспективу. Проведені заходи повинні спиратися на належне фінансування і на відповідний потенціал — як для їх реалізації, так і для моніторингу їх результатів [5, с. 37].

Однією з проблем щодо реалізації державних стратегічних документів є надто значна кількість типів і видів

урядових рішень, якими ці документи затверджуються. Більшість державних стратегічних документів є середньостроковими програмними документами, розрахованими до 2020 р., котрим бракує логічності, узгодженості та скоординованості в рамках єдиної системи або установи стратегічного планування. Відсутні чітка ієрархія і порядок ухвалення рішень, процедури ініціювання, розробки, ухвалення нормативно-правових актів на рівні Кабінету Міністрів України та міністерств. Як результат, рішення в багатьох випадках не узгоджені між собою, не забезпечені фінансуванням, їх дуже довго ухвалюють, порушуючи вимоги до подання й оформлення [6].

У контексті Цілей Сталого Розвитку, адаптованих для України, до 2030 р. визначено ціль "Подолання голоду, розвиток сільського господарства". Досягнення цієї цілі ґрунтується на виконанні таких завдань [7]:

— забезпечення доступності збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення;

— підвищення вдвічі продуктивності сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій;

— забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій;

— зниження волатильності цін на продукти харчування.

Для досягнення цих завдань визначено пріоритетні напрямки розвитку і визначені їх ключові заходи (рис. 1).

Стратегічне дослідження розвитку ринку харчових продуктів спрямоване на заохочення відповідальної, стійкої продовольчої системи на національному рівні, яка підтримує соціальне благополуччя. Дослідження у сфері ринку харчових продуктів визначає, яким чином національні цільові показники можуть бути найкращим чином реалізовані на основі спільних досліджень при одночасній підтримці потенціалу зростання і прибутковості харчової промисловості в змінюваних функціонування.

Виробництво продуктів харчування є важливим для економічної та продовольчої безпеки країни. Основною проблемою розвитку харчової промисловості в Україні в даний час є обмеженість сировинних ресурсів. Так, фермерство йде на спад, а існуючі господарства не задовольняють потребу виробництва в молочних і м'ясних продуктах.

Унаслідок невпинного виробництва і великих обсягів продукції, що випускається, обладнання для харчової промисловості швидко зношується, старіє. Тому

важливим для підтримки пріоритетного положення вітчизняного ринку харчових продуктів є своєчасне оновлення технічної бази.

Ресурсозберігаюче виробництво харчових продуктів має мінімізувати екологічне навантаження, обумовлене виробництвом і споживанням харчових продуктів, а також виникненням побічних потоків без шкоди для якості харчових продуктів. Мета в ланцюжку поставок продовольства полягає у забезпеченні безвідходності шляхом розробки нових промислових процесів, що дозволяють більш ефективно використовувати сировину, а також шляхом пошуку рішень для використання побічних продуктів. Істотною частиною цих рішень є пакувальні, логістичні та розподільні ланцюги, а також системи моніторингу, що забезпечують мінімізацію втрат. Мета також полягає в тому, щоб підтримати споживача в екологічно безпечних рішеннях. Для побудови виробничих ланцюжків, які добре працюють з точки зору навантаження на навколишнє середовище, також необхідна додаткова базова інформація з екологічних питань [4].

Забезпечення продовольством формується за рахунок прискорених темпів цифровізації. У міру просування цифрової революції інформаційно-комунікаційні технології стають все більш плавно інтегрованими у ланцюги цін продуктів харчування, завдяки яким інформація про продукти харчування та їх виробничий процес стає ключовим фактором виробництва. З цифровізацією найближчим часом у виробництві продуктів харчування з'являться нові типи операційних моделей, що керуються даними, що може значно змінити конкурентну ситуацію в секторі.

Перехід на цифрові технології істотно змінює операційне середовище виробництва харчових продуктів. Удосконалення технології збору даних, більш швидкі та стабільні інформаційні мережі, доступні хмарні сервіси та розвинена аналітика даних створюють можливості для розробки нових типів інновацій, орієнтованих на споживачів продуктів харчування. Цифровізація також змінила сподівання споживачів та надала їм нові способи збору інформації.

Інновації, орієнтовані на споживачів, базуються на здатності виробництва харчових продуктів визначати індивідуальні потреби споживачів за наявними даними, в тому числі на експортному ринку. Крім того, конкурентну перевагу можна збільшити за рахунок використання нових методів та технологій переробки харчових продуктів, що дозволить отримувати гнучкі, підготовлені рішення, щоб задовольнити індивідуальні потреби споживачів. Інтелектуальні користувацькі інтерфейси в поєднанні з новими технологіями виробництва давати-

Стратегічні напрями розвитку ринку харчових продуктів

- підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору
- стимулювання створення малих господарств, зокрема сімейних ферм, через удосконалення правової бази та забезпечення сприятливих економічно-організаційних та соціальних умов їх діяльності
- технічна модернізація сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості, підвищення їх енергоефективності та реалізація потенціалу енергозбереження
- сприяння нарощуванню експорту продовольства з високою доданою вартістю, зокрема шляхом завершення адаптації українського законодавства до вимог ЄС
- створення чіткого механізму регулювання ринку органічної продукції і сировини, належної системи її сертифікації
- забезпечення стабільності, прогнозованості та прозорості системи державної підтримки аграрного сектору шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування та виділення на підтримку сільгоспвиробництва не менше 1% від обсягу валового випуску продукції сільського господарства
- розробка та запровадження системи адресної допомоги на харчові продукти для найбільш уразливих категорій населення
- започаткування програм «шкільне молоко», «овочевий мікс», «шкільний обід», що дозволить дітям різних вікових груп мати щоденний доступ до мінімального набору продуктів харчування
- проведення інформаційних кампаній щодо рекламування здорового способу харчування, передусім у дошкільних та шкільних навчальних закладах
- зниження волатильності цін на продукти харчування та забезпечення належного функціонування ринку, зокрема шляхом: зниження ринкових ризиків для виробників через урізноманітнення ринкових інструментів (страхування, гарантійні фонди, фонвална торгівля, електронна торгівля)
- максимізація якості продукції (виробництво натуральних, функціональних, органічних, персоналізованих продуктів тощо)
- вдосконалення інтеграції в ринки та доступ до ринку дрібних виробників
- управління харчовим ланцюжком (шляхом створення умов для реалізації справедливої і конкурентної практики, скорочення втрат і відходів)
- впровадження процедур для виявлення та своєчасного розслідування продовольчого шахрайства
- прозорість та ефективність ланцюгів поставок, що дозволить контролювати якість протягом всього життєвого циклу

Рис. 1. Стратегічні напрями розвитку ринку харчових продуктів в Україні

Джерело: побудовано за [6].

муть можливість абсолютно нового типу харчових рішень у споживчому інтерфейсі. Повне використання можливостей, пропонує цифровізацією у виробництві продуктів харчування, вимагає систематичної співпраці між експертами з виробничих процесів, аналізу даних та цифрових послуг, а також між спеціалістами з дослідження продуктів харчування та споживачів [4].

Наріжним каменем розвитку ринку харчових продуктів є поєднання сучасної науки і техніки. Розвиток заснований на співпраці в галузі харчової науки, біологічних наук і технологічних досліджень, може значно поліпшити функціонування харчового ланцюга і забезпечити основу для нових методів виробництва.

Україна має прекрасні передумови для того, щоб стати провідною країною, що пропонує конкуренто-

спроможні на міжнародному рівні індивідуальні рішення в області продовольства, завдяки своїм високоякісним фундаментальним дослідженням впливу продуктів харчування на добробут. Ця можливість повинна бути усвідомлено використана. Це вимагає більш тісного науково-дослідного співробітництва між технологічними експертами, бізнес-експертами, експертами сфери харчової промисловості та ринку харчових продуктів.

Україна має досвід високоякісних досліджень в області харчування та розробці функціональних продуктів харчування. Цей фундамент забезпечує гарні умови для розвитку і виробництва продуктів харчування, що підтримують здоров'я і благополуччя споживачів, які є конкурентоспроможними на експортному ринку. Розробка продуктів, що сприяють покращенню стану здоров'я, розроблених для потреб різних груп споживачів, має ґрунтуватися на вивченій та підтвердженій інформації про вплив харчових продуктів на здоров'я людини. Успіх вимагає добре функціонуючого співробітництва між дослідженнями в галузі харчування, медицини, харчових технологій і досліджень в області благополуччя споживачів. Зміцнюючи співпрацю, можна поліпшити виробництво нових в Україні продуктів харчування, що впливають на добробут, і створити нові продукти для експорту [4; 8; 9].

Один з найбільш серйозних викликів, з яким стикаються продовольчі компанії на тлі змін, — це забезпечення необхідного рівня довіри до продуктів харчування. Випадки фальсифікації і шахрайства в області продовольчих товарів, невідповідність стандартам якості і недостатньо розвинена корпоративна культура підприємств довіру споживачів, які пред'являють все більш високі вимоги до якості та складу продуктів [10; 11].

Зміна попиту на продукти харчування і зростаючі вимоги покупців вплинуть на вітчизняний продовольчий бізнес протягом найближчих декількох років. З одного боку, виробникам доводиться враховувати, що доходи населення в цілому скоротилися, споживачі перейшли на "економну" модель споживання: вони обирають товари менш високої цінової категорії. З іншого боку, споживачі стали більш свідомими, навчилися читати етикетки, відрізняти корисні інгредієнти від шкідливих добавок, обирати продукти з коротким терміном придатності — особливо характерно це для великих міст. У регіонах споживачі частіше віддають перевагу товарам з більш тривалим терміном зберігання, які збережуть свої властивості протягом тривалого часу.

Не менш серйозний вплив на вітчизняний ринок спричиняє і посилення нормативів, за допомогою яких державні органи контролюють виробництво продуктів харчування та їх якість. Відповідність стандартам і нормам виробництва є необхідною умовою розвитку ринку, проте посилення перевірок не завжди досягає потрібного ефекту. Виробники витрачають сили на дотримання формальностей замість того, щоб приділяти увагу реальному підвищенню якості. Необхідність дотримуватися більш жорстких стандартів якості призводить до того, що виробники продуктів харчування прагнуть інтегрувати ланцюг поставок, поліпшити контроль над усіма етапами і зробити їх максимально прозорими. Великі гравці відстежують весь ланцюжок поставок для всіх інгредієнтів, які входять до складу продуктів харчування, а також поставок упаковки. Не менш важ-

ливо бути впевненим в тому, чи дотримуються постачальники соціальних, етичних та екологічних стандартів міжнародного рівня. Водночас багато компаній перевіряють, чи виконують їхні постачальники прописані вимоги відповідно до стандартів і передового досвіду у цій галузі. Деякі підприємства можуть дозволити собі організувати власні лабораторії, де можна зробити експрес-аналіз продукції, що постачається [12].

В якості заходів підтримки нужденних доцільно використовувати механізм адресної продовольчої допомоги за типом food stamps — субсидування державою придбання малозабезпеченими громадянами певного набору продуктів харчування місцевого виробництва. Це один з найдієвіших і ефективних механізмів, що дозволить підтримати споживання і виробництво вітчизняних продуктів, а також місцеву роздрібну торгівлю. Ці заходи спрямовуватимуться одночасно на стимулювання попиту і поліпшення на ринку ділового клімату [13].

ВИСНОВКИ

Забезпечення продовольчої безпеки є водночас обов'язком держави та складовою її національної безпеки, що має реалізовувати право кожної людини на повноцінне харчування шляхом фізичної та економічної доступності, якості та безпечності харчових продуктів.

Ринок харчових продуктів — сфера, в межах якої формуються умови для забезпечення продовольчої безпеки. Стратегування його розвитку потребує дієвих заходів, що забезпечуватимуть вирішення відповідних завдань:

- підвищення рівня інвестиційної привабливості;
- розбудова розвиненої інфраструктури;
- удосконалення нормативно-правової бази та створення сприятливих економічно-організаційних та соціальних умов;
- лібералізований доступ до міжнародних ринків;
- модернізація системи безпеки та якості для зниження ризиків харчового шахрайства;
- підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів;
- збільшення обсягів експорту і розширення географії поставок продуктів з високою доданою вартістю;
- ефективний розвиток тваринництва;
- підвищення енергоефективності та технічна модернізація виробництва продуктів харчування;
- створення механізму регулювання сегменту ринку органічної продукції та його технічного регулювання;
- розробка та запровадження заходів щодо належного доступу до продуктів харчування (надання адресної допомоги вразливим категоріям населення, запровадження програм для дітей різних вікових груп тощо);
- проведення інформаційних кампаній щодо рекламування здорового способу харчування;
- створення умов для реалізації справедливої і конкурентної практики, скорочення втрат і відходів тощо.
- зниження волатильності цін на продукти харчування тощо.

Запорукою ефективного функціонування ринку харчових продуктів та вирішення окреслених завдань

потрібні спільні зусилля і тісний контакт держави, бізнесу та суспільства.

Література:

1. Ціхановська В.М. Оцінка стану та основні напрями розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку в умовах глобалізації. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4819>

2. Markets, Food Security and Early Warning Reporting. URL: http://fews.net/sites/default/files/MT_Guidance_Markets,%20Food%20Security%20and%20Early%20Warning%20Reporting_No%206_En.pdf

3. Глобальный стратегический механизм в области продовольственной безопасности и питания. URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/cfs/Docs1213/gsf/GSF_Version_2_RU.pdf

4. Research strategy for the food industry 2018-2025. URL: <https://www.etl.fi/media/aineistot/raportit-ja-katsaukset/research-strategy-for-the-food-industry-29.10.2018.pdf>

5. Глобальный стратегический механизм в области продовольственной безопасности и питания. URL: <http://www.fao.org/3/a-av031r.pdf>

6. Аналіз державних стратегічних документів щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року. Аналітична доповідь. URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/RIA_complete%20report_ukr.pdf

7. Цілі Сталого Розвитку: Україна. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

8. Bavyko O. Ice-cream with functional properties as a means of commercial networks assortment extension and population feeding improving / O. Bavyko, M. Bondarchuk // Journal of Hygienic Engineering and Design, Vol. 26, 2019. p. 127—133

9. Khorolskyi V. Innovative functional food products for the workers of the mining industry / V. Khorolskyi, A. Bavyko, S. Yermak, Ye. Riabiykina, K. Khorolskyi // Journal of Hygienic Engineering and Design, Vol. 24, 2018. p. 55—62.

10. Бавико О.Є. Семантична генеза поняття якості у підприємницькій діяльності та стандартах з управління якістю / О.Є. Бавико // Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 23. — С. 24—26.

11. Bavyko A. Nutritional value and safety of aquaculture products in Ukraine // Journal of Hygienic Engineering and Design. — 2017. — № 21. — С. 41—49.

12. Доверяй, но проверяй. Новые вызовы и возможности на продовольственном рынке. URL: <https://www.pwc.ru/ru/publications/food-trust-survey-2017-rus.pdf>

13. Щербина С. Аналітичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf

References:

1. Tsikhanovska, V. (2016), "Assessment of the state and directions of development domestic agricultural market

under globalization", *Efektivna ekonomika*, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4819> (Accessed 10 Jan 2020).

2. FEWS NET Markets Guidance (2009), "Markets, Food Security and Early Warning Reporting", vol.6, http://fews.net/sites/default/files/MT_Guidance_Markets,%20Food%20Security%20and%20Early%20Warning%20Reporting_No%206_En.pdf (Accessed 10 Jan 2020).

3. Committee on World Food Security (2013), "Global strategic framework for food security and nutrition", available at: http://www.fao.org/fileadmin/templates/cfs/Docs1213/gsf/GSF_Version_2_RU.pdf (Accessed 10 Jan 2020).

4. Finnish Food and Drink Industries' Federation (2018), "Research strategy for the food industry 2018-2025", available at: <https://www.etl.fi/media/aineistot/raportit-ja-katsaukset/research-strategy-for-the-food-industry-29.10.2018.pdf> (Accessed 10 Jan 2020).

5. Committee on World Food Security (2015), "Global strategic framework for food security and nutrition", available at: <http://www.fao.org/3/a-av031r.pdf> (Accessed 10 Jan 2020).

6. Institute for Social and Economic Research (2017), "Analysis of state strategic documents on accounting for the Sustainable Development Goals adapted for Ukraine until 2030. Analytical report", available at: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/RIA_complete%20report_ukr.pdf (Accessed 10 Jan 2020).

7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017), "Sustainable Development Goals: Ukraine", available at: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (Accessed 10 Jan 2020).

8. Bavyko, O. and Bondarchuk, M. (2019), "Ice-cream with functional properties as a means of commercial networks assortment extension and population feeding improving", *Journal of Hygienic Engineering and Design*, vol. 26, pp. 127—133.

9. Khorolskyi, V. Bavyko, A. Yermak, S. Riabiykina, Ye. and Khorolskyi, K. (2018), "Innovative functional food products for the workers of the mining industry", *Journal of Hygienic Engineering and Design*, vol. 24, pp. 55—62.

10. Bavyko, O.Ye. (2016), "Semantic Genesis of the concept of quality in business and quality management standards", *Investment: practice and experience*, vol. 23, pp. 24—26.

11. Bavyko, A. (2017), "Nutritional value and safety of aquaculture products in Ukraine", *Journal of Hygienic Engineering and Design*, vol. 21, pp. 41—49.

12. PwC (2017), "Trust, but check. New challenges and opportunities in the food market", available at: <https://www.pwc.ru/ru/publications/food-trust-survey-2017-rus.pdf> (Accessed 10 Jan 2020).

13. Shcherbina, S. (2018), "Analytical study of the state of food security in Ukraine in the context of the introduction of targeted assistance in food for low-income population", available at: http://www.aau.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf (Accessed 10 Jan 2020).

Стаття надійшла до редакції 17.01.2020 р.